

Zadeva C-38/24 [Bervidi]ⁱ

**Povzetek predloga za sprejetje predhodne odločbe v skladu s členom 98(1)
Poslovnika Sodišča**

Datum vložitve:

19. januar 2024

Predložitveno sodišče:

Corte suprema di cassazione (Italija)

Datum predložitvene odločbe:

17. januar 2024

Vlagateljica kasacijske pritožbe:

G.L.

Nasprotna stranka v postopku s kasacijsko pritožbo:

AB SpA

Predmet postopka v glavni stvari

Vlagateljica kasacijske pritožbe, ki je oskrbovalka mladoletnega sina, s katerim živi v skupnem gospodinjstvu in ki ima hudo obliko invalidnosti, saj je 100-odstotni invalid, predlaga, naj se ugotovi, da je ravnanje njenega delodajalca pomenilo diskriminacijo, in naj se delodajalcu naloži, da jo trajno razporedi v delovno izmeno, ki je združljiva s potrebami otroka, ter sprejme načrt za odpravo diskriminacije in plača odškodnine za nastalo škodo.

Predmet in pravna podlaga predloga za sprejetje predhodne odločbe

Člen 267 PDEU

ⁱ Ime te zadeve je izmišljeno. Ne ustreza resničnemu imenu nobene od strank v postopku.

Vprašanja za predhodno odločanje

(a) Ali je treba pravo Evropske unije, po potrebi tudi na podlagi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov, razlagati tako, da ima oskrbovalec mladoletnega otroka s hudo obliko invalidnosti, ki trdi, da je bil zaradi pomoči, ki jo zagotavlja temu otroku, posredno diskriminiran pri zaposlovanju in delu, procesno upravičenje za uveljavljanje varstva pred diskriminacijo, ki bi se temu invalidu, če bi bil zaposlen, zagotavljalo v skladu z Direktivo Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu?

(b) Ali je treba, če je odgovor na vprašanje (a) pritrديل, pravo Evropske unije, po potrebi tudi na podlagi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov, razlagati tako, da mora delodajalec zadevnega oskrbovalca družinskega člana obvezno sprejeti razumne prilagoditve, da bi tudi v njegovo korist zagotovil skladnost z načelom enakega obravnavanja v razmerju do drugih delavcev, in sicer po vzoru tega, kar v zvezi z invalidi določa člen 5 Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu?

(c) Ali je treba, če je odgovor na vprašanje (a) in/ali (b) pritrديل, pravo Evropske unije, po potrebi tudi na podlagi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov, razlagati tako, da pojem oskrbovalec družinskega člana, ki je upošteven za uporabo Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000, pomeni vsakega posameznika, ki je družinski član ali zunajzakonski partner osebe, ki zaradi hude invalidnosti ne zmore povsem samostojno opravljati vsakodnevnih življenjskih opravil, in ki tej osebi, čeprav neformalno, zagotavlja brezplačno, izključno, stalno in dolgotrajno oskrbo v znatnem obsegu v domačem okolju, ali pa je treba pravo Evropske unije razlagati tako, da je opredelitev zadevnega oskrbovalca družinskega člana širša ali celo ožja od navedene?

Navedene določbe prava Unije in sodna praksa Unije

Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, zlasti člena 2 in 5

Sodbe Sodišča z dne 17. julija 2008, C-303/06; z dne 11. julija 2006, C-13/05; z dne 11. aprila 2013, C-335/11 in C-337/11; z dne 10. februarja 2022, C-485/2020; z dne 21. oktobra 2021, C-824/19; z dne 15. julija 2021, C-795/19

Navedene določbe mednarodnega prava

Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov, ki jo je Evropska unija ratificirala s Sklepom Sveta 2010/48/ES z dne 26. novembra 2009

Navedene določbe nacionalnega prava

Decreto legislativo n. 216/2003 - Attuazione della direttiva 2000/78/CE per la parità di trattamento in materia di occupazione e di condizioni di lavoro (zakonska uredba št. 216/2003 o prenosu Direktive 2000/78/ES o enakem obravnavanju pri zaposlovanju in delu)

Člen 2

„V smislu te uredbe in brez poseganja v določbe člena 3, od (3) do (6), načelo enakega obravnavanja pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija zaradi vere, prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti. To načelo pomeni, da se ne izvaja nobena neposredna ali posredna diskriminacija, kot je opredeljena v nadaljevanju:

- (a) neposredna diskriminacija v primeru, kadar je, je bila ali bi bila oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivem položaju zaradi vere, prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti;
- (b) posredna diskriminacija v primeru, kadar je zaradi kakšne navidez nevtralne določbe, merila ali prakse neka oseba določene vere ali prepričanja, ki ima določen hendikep ali je določene starosti ali spolne usmerjenosti, v primerjavi z drugimi v slabšem položaju.“

Člen 3(3a)

„Delodajalci v javnem in zasebnem sektorju zaradi zagotavljanja skladnosti z načelom enakega obravnavanja invalidov sprejmejo primerne prilagoditve, kakor so opredeljene v Konvenciji Združenih narodov o pravicah invalidov, ki je bila ratificirana z legge 3 marzo 2009, n. 18 (zakon št. 18 z dne 3. marca 2009), s katerimi invalidom na delovnem mestu zagotovijo polno enakopravnost z drugimi delavci. Delodajalci v javnem sektorju zagotovijo, da se ta odstavek izvaja na način, ki ne privede do nastanka novih ali večjih bremen za javne finance, ter s človeškimi, finančnimi in materialnimi viri, ki so na voljo v okviru veljavne zakonodaje.“

Zakon št. 205/2017

Člen 1(255)

„Oskrbovalec družinskega člana pomeni osebo, ki nudi pomoč in oskrbo zakoncu, partnerju v istospolni partnerski zvezi ali zunajzakonski skupnosti [...], družinskemu članu ali sorodniku do drugega kolena [ali] družinskemu članu do tretjega kolena, ki zaradi bolezni, oslabelosti ali invalidnosti, kakor tudi zaradi kroničnih ali degenerativnih stanj, ni samostojna in ne zmore skrbeti zase, ima status invalida, ker potrebuje celovito in stalno pomoč [...].“

Predložitveno sodišče zaradi primerjave napotuje tudi na nov člen 25(2a) decreto legislativo n. 198/2006 (Codice delle pari opportunità) (zakonska uredba št. 198/2006 (zakonik o enakih možnostih), ki pa se zaradi časovnih razlogov v obravnavani zadevi ne uporablja: v skladu s to določbo se namreč za razliko od zakonodaje, ki se uporablja v obravnavani zadevi, varstvo priznava tudi osebam, ki so diskriminirane „zaradi [...] potreb po osebni ali družinski oskrbi“.

Kratka predstavitev dejanskega stanja in postopka v glavni stvari

- 1 Vlagateljica kasacijske pritožbe je v postopku na prvi stopnji trdila, da ji podjetje, v katerem je bila zaposlena, ni zagotovilo prožnega delovnega časa, saj ni ugodilo zahtevam, ki jih je podala kot oskrbovalka družinskega člana, in je ni razporedilo v stalno dopoldansko izmeno ali celo na manj zahtevno delovno mesto, v kar je bila pripravljena privoliti, s čimer bi ji omogočilo, da bi lahko skrbela za invalidnega sina.
- 2 V zvezi z ravnanji, ki jih med drugim zatrjuje zadevna delavka, so upoštevna zlasti naslednja dejstva:
 - (a) delodajalec naj bi vlagateljico kasacijske pritožbe obravnaval drugače kot druge sodelavce, za katere se je zaradi zdravstvenih razlogov štelo, da so začasno ali trajno nezmožni za opravljanje dela pod običajnimi pogoji; medtem ko naj bi bili ti sodelavci med čakanjem na prekvalifikacijo za drugo delo pri delodajalcu začasno razporejeni na druga delovna mesta, pa naj vlagateljici kasacijske pritožbe ta možnost ne bi bila ponujena, saj ocena nezmožnosti za delo ni bila opravljena na podlagi zdravstvenega stanja otroka s hudo obliko invalidnosti, za katerega skrbi, in njegove potrebe po oskrbi, ampak na podlagi njenega lastnega zdravstvenega stanja;
 - (b) delodajalec naj bi potreboval nerazumno veliko časa za sprejetje začasnih in nedokončnih ukrepov za odpravo težav v zvezi z nadaljnjim opravljanjem dela, na katere je opozorila vlagateljica kasacijske pritožbe;
 - (c) delodajalec naj ne bi sprejel ukrepov, s katerimi bi v skladu z zahtevo vlagateljice kasacijske pritožbe po razporeditvi na manj zahtevno delovno mesto odpravil navedene težave v zvezi z nadaljnjim opravljanjem dela.
- 3 Tribunale di Roma (sodišče v Rimu, Italija), ki je prvostopenjsko sodišče, je tožbo zavrnilo.
- 4 Vlagateljica kasacijske pritožbe je pri Corte d'appello di Roma (pritožbeno sodišče v Rimu, Italija) vložila pritožbo, ki jo je to sodišče zavrnilo kot neutemeljeno z obrazložitvijo, da obstoj diskriminatornega ravnanja ni bil dokazan in da je delodajalec vsekakor zagotovil „primerne prilagoditve“.
- 5 Natančneje, Corte d'appello di Roma (pritožbeno sodišče v Rimu) je menilo, da je podjetje delavki vsekakor v zadostni meri ugodilo, v zvezi z obravnavanjem

delavcev, ki dela niso zmožni opravljati pod običajnimi pogoji in so bili med čakanjem na prekvalifikacijo za drugo delo pri delodajalcu začasno razporejeni na druga delovna mesta, pa je ugotovilo, da je podjetje, ki zadevni delavki te možnosti ni ponudilo, ravnalo pravilno, saj so zdravniška navodila, navedena v predloženih potrdilih, veljala za njene sodelavce.

- 6 Vlagateljica je nato vložila kasacijsko pritožbo, v kateri navaja, da je bila 10. oktobra 2022 odpuščena.

Bistvene trditve strank v postopku v glavni stvari

- 7 Vlagateljica kasacijske pritožbe navaja, da izpolnjuje zakonske pogoje za uveljavljanje varstva pravice do nediskriminacije na delovnem mestu zaradi invalidnosti, zavrača ugotovitev, da je podjetje zagotovilo „primerne prilagoditve“, trdi, da s sprejetjem začasnih ukrepov, ki so se s prekinitvami uporabljali le nekaj mesecev in niso bili določeni v pisni obliki, ni mogoče izključiti obstoja domnevne diskriminacije in, nazadnje, zatrjuje kršitev pravil o dokazovanju obstoja diskriminacije.

Kratka predstavitev obrazložitve predloga za sprejetje predhodne odločbe

- 8 Oskrbovalec družinskega člana, ki je bil v Italiji zakonsko prvič opredeljen v navedenem členu 1(255) zakona št. 205/2017, je posameznik, ki je odgovoren za drugo odvisno, invalidno ali starejšo osebo, ki ne zmore samostojno opravljati vsakodnevnih življenjskih opravil, za katero skrbi v domačem okolju; oskrbovalec družinskega člana je običajno družinski član, ki to dejavnost, tudi neformalno, opravlja brezplačno, stalno, dolgotrajno in v znatnem obsegu.
- 9 Oskrbovalec invalidne osebe pa zaradi oskrbe, ki jo mora zagotavljati, v skladu z italijanskim pravom nima pravice do splošnega varstva pred diskriminacijo in nadlegovanjem na delovnem mestu, ampak je upravičen le do posebnih institutov, priznanih s posameznimi zakonskimi določbami, ki pa so pogosto namenjene zgolj razširitvi oblik varstva, do katerih je sicer upravičen le invalid, ki prejema pomoč, na zadevnega oskrbovalca družinskega člana .
- 10 Natančneje, oskrbovalec družinskega člana je lahko upravičen do nekaterih ugodnosti pri zaposlovanju in delu, ki med drugim zajemajo:
- (a) plačana mesečna odsotnost z dela;
 - (b) plačan dopust;
 - (c) pravico do izbire kraja opravljanja dela, ki je najbližje kraju stalnega prebivališča, kjer je to mogoče;
 - (d) prepoved premestitve v drugi kraj opravljanja dela brez njegove privolitve.

- 11 Vendar v času dejanskega stanja ni bilo nobene določbe nacionalne zakonodaje, ki bi oskrbovalcu družinskega člana priznavala varstvo v primeru tako imenovane „diskriminacije prek povezave“, to je v primeru, v katerem bi bil tak oskrbovalec na delovnem mestu neposredno ali posredno diskriminiran zaradi pomoči, ki jo zagotavlja.
- 12 Zato je prvostopenjsko sodišče ugotovilo, da vlagateljica kasacijske pritožbe nima procesnega upravičenja za vložitev pravnega sredstva zoper domnevno diskriminatorno ravnanje, saj je menilo, da nima pravice do uveljavljanja varstva pred diskriminacijo pri zaposlovanju in delu, ker ta pravica pripada le invalidni osebi.
- 13 Po drugi strani je pritožbeno sodišče, ki je pritožbo sicer zavrnilo kot neutemeljeno, ker naj obstoj diskriminatornega ravnanja ne bi bil dokazan, vseeno ugotovilo, da ima oskrbovalec družinskega člana vso pravico, da se sklicuje na določbe nacionalne zakonodaje, ki invalidom zagotavljajo varstvo pred diskriminacijo pri zaposlovanju in delu.
- 14 To sodišče se je v podporo navedeni ugotovitvi sklicevalo na sodbo Sodišča z dne 17. julija 2008, Coleman, C-303/06, na podlagi katere se je osebno področje uporabe Direktive 2000/78/ES, ki osebam zagotavlja varstvo pred diskriminacijo zaradi invalidnosti na delovnem mestu, razširilo tudi na posameznike, ki so tesno povezani z invalidi in ki jim nudijo bistveni del oskrbe, ki jo ti potrebujejo.
- 15 Vendar predložitveno sodišče pojasnjuje, da je bilo v navedeni sodbi Coleman dejansko potrjeno, da je treba Direktivo 2000/78 in zlasti njena člena 1 ter 2(1) in (2)(a) razlagati tako, da prepoved neposredne diskriminacije, ki je z njimi določena, ni omejena le na invalidne osebe.
- 16 Navedena sodba se torej izrecno nanaša le na primere neposredne diskriminacije, zato se zdi, da področja uporabe Direktive 2000/78/ES ne razširja na oskrbovalce invalidnih oseb, ki zatrjujejo obstoj posredne diskriminacije na delovnem mestu.
- 17 Formalno razlago Direktive 2000/78/ES in sodbe Coleman z dne 17. julija 2008 nedvomno potrjujeta tudi besedilo zadevnih predpisov in ugotovitev, da je v navedeni zadevi zaradi tehtanja med različnimi zadevnimi interesi morda obstajala želja, da se v pravu Unije opredeli natančen in izčrpen seznam upravičencev do varstva pred diskriminacijo na delovnem mestu.
- 18 Vendar je mogoče podati tudi široko razlago Direktive 2000/78/ES, ki temelji na ciljnih, ki se uresničujejo s to direktivo, na logičnih in sistematičnih razlogih ter na zgodovini nastanka veljavne zakonodaje in dinamiki gospodarskega in družbenega razvoja.
- 19 Taka razlaga bi lahko temeljila, prvič, na dejstvu, da se, kot izhaja iz sodbe Coleman, načelo enakega obravnavanja in področje uporabe *ratione personae* Direktive 2000/78/ES glede na razloge, navedene v členu 1 te direktive, ne smeta

razlagati ozko, saj se ta direktiva ne uporablja za skupino določenih oseb, ampak na podlagi razlogov iz njenega člena 1.

- 20 Cilj Direktive 2000/78/ES je namreč zagotoviti, da se na področju zaposlovanja in dela opredeli splošni okvir boja proti diskriminaciji na podlagi enega od razlogov iz člena 1 te direktive, med katerimi je tudi invalidnost, da bi se v državah članicah izvajalo načelo enakega obravnavanja in, kot izhaja iz uvodne izjave 37 te direktive, da bi se zagotovili enaki pogoji v vsej Uniji, kar zadeva enakost pri zaposlovanju in delu.
- 21 V uvodni izjavi 11 Direktive 2000/78/ES je zlasti navedeno, da lahko diskriminiranje zaradi vere ali prepričanja, hendikepiranosti, starosti ali spolne usmerjenosti ogrozi uresničevanje ciljev iz Pogodbe ES, še zlasti cilje visoke ravni zaposlenosti in socialnega varstva, višanja življenjske ravni in kakovosti življenja, ekonomske in socialne kohezije in solidarnosti ter prostega gibanja oseb.
- 22 Vendar bi bili navedeni cilji, posledično pa tudi polni učinek Direktive 2000/78/ES, ogroženi, če bi bil delavec v položaju, v kakršnem je vlagateljica kasacijske pritožbe, upravičen le do varstva pred neposredno diskriminacijo pri zaposlovanju in delu, ne pa tudi pred posredno diskriminacijo, saj je neposredna diskriminacija manj razširjena kot posredna diskriminacija, do katere pride predvsem ob odpustitvi, ne pa v času trajanja delovnega razmerja: to bi namreč pomenilo, da bi se varstvo delavca v pretirani meri preložilo na prihodnje obdobje.
- 23 Drugič, široko razlago Direktive 2000/78/ES, ki bi bila ugodna za oskrbovalca osebe s hudo obliko invalidnosti, je mogoče podpreti tudi z logičnimi in sistematičnimi razlogi, saj med varstvom pred neposredno diskriminacijo in varstvom pred posredno diskriminacijo obstaja tesna povezava glede na to, da je mogoče pravo varstvo pred diskriminacijo na delovnem mestu zagotoviti le z ukrepi, ki omogočajo sočasno zoperstavljanje obema oblikama diskriminacije.
- 24 Nazadnje, upoštevati je treba tudi zgodovino nastanka zakonodaje in dinamiko gospodarskega in družbenega razvoja v preteklih letih.
- 25 Generalna skupščina Združenih narodov je namreč po tem, ko je bila izdana sodba Coleman z dne 17. julija 2008, sprejela Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov, ki je na mednarodni ravni začela veljati 3. maja 2008, ratificirala pa jo je tudi Evropska unija (s Sklepom Sveta 2010/48/ES z dne 26. novembra 2009), v kateri je začela veljati 22. januarja 2011.
- 26 Ta konvencija je pomembna, ker je Sodišče spodbudila k temu, da je spremenilo svojo prejšnjo usmeritev v zvezi s pojmom invalidnosti in v sodbi z dne 11. aprila 2013 v združenih zadevah C-335/11 in C-337/11 razsodilo, da pojem invalidnosti vključuje tudi bolezensko stanje, ki je posledica bolezni, ki je bila diagnosticirana kot ozdravljiva ali neozdravljiva, če ta bolezen povzroči omejitve, ki je posledica zlasti telesnih okvar oziroma umskih ali duševnih motenj in ki lahko zaradi različnih ovir prepreči, da bi zadevna oseba v poklicnem življenju polno in

učinkovito sodelovala na podlagi enakopravnosti z drugimi delavci, in je ta omejitev dolgotrajna.

- 27 Zato je treba šteti, da je bilo sprejeto načelo, v skladu s katerim se je na določbe navedene konvencije Združenih narodov mogoče sklicevati za namene razlage določb Direktive 2000/78, tako da je treba to direktivo, kolikor je mogoče, razlagati v skladu s to konvencijo (sodbe Sodišča z dne 10. februarja 2022, C-485/2020, točka 38; z dne 21. oktobra 2021, C-824/19, točka 59; z dne 15. julija 2021, C-795/19, točka 49).
- 28 Člen 2 Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov, ki vsebuje opredelitve, upoštevne za namene te konvencije, določa, da „diskriminacija zaradi invalidnosti“ pomeni vsako razlikovanje, izključevanje ali omejevanje zaradi invalidnosti z namenom ali posledico zmanjšanja ali izničitvenja enakopravnega priznavanja, uživanja ali uresničevanja vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju. Vključuje vse oblike diskriminacije, tudi odklonitev primerne prilagoditve.
- 29 Zato se zdi, da zadevna konvencija razliko med neposredno in posredno diskriminacijo ne pripisuje nikakršnega pomena.
- 30 V zvezi s tem je treba opozoriti, da je Odbor Združenih narodov za pravice invalidov s sklepom z dne 3. oktobra 2022, v katerem se je skliceval na italijansko pravo, priznal, da obstajajo resne posledice za invalide, ki se jim zagotavlja pomoč, ki izhajajo iz nepriznavanja vloge oskrbovalcev družinskega člana in neobstoja učinkovitih ukrepov socialnega varstva, sprejetih v njihovo korist (kot so dostop do spodbud, skladov in pokojninskega sistema, prožnost delovnega časa in delo v bližini njihovega doma).
- 31 Zato se je treba vprašati, ali je v okviru razlage prava Unije, ki se je izoblikovala na podlagi Direktive 2000/78/ES in sodbe Coleman z dne 17. julija 2008, v skladu s katero oskrbovalec otroka s hudo obliko invalidnosti v primeru obstoja posredne diskriminacije na delovnem mestu, ki je posledica potrebe po zagotavljanju oskrbe, ki jo ta invalid potrebuje, ne more uveljavljati varstva, ker je vsakršna oblika varstva omejena le na primere neposredne diskriminacije, ustrezno upoštevano dejstvo, da je Unija ratificirala Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov – zlasti člene 19, 23 in 28(2)(c) v povezavi s členom 5 te konvencije – kar pomeni, da je treba Direktivo 2000/78/ES, kolikor je mogoče, razlagati v skladu z navedeno konvencijo.
- 32 Če bi namreč sprejeli široko razlago zakonodaje Evropske unije, v skladu s katero bi imel oskrbovalec invalidnega otroka tudi pravico do uveljavljanja varstva pred posredno diskriminacijo na delovnem mestu, do katere pride zaradi oskrbe, ki jo zagotavlja temu invalidu, bi bilo treba hkrati tudi pojasniti, ali priznavanje takega varstva povzroči nastanek obveznosti, zaradi katere mora delodajalec zadevnega oskrbovalca sprejeti razumne prilagoditve, da bi tudi v njegovo korist zagotovil

skladnost z načelom enakega obravnavanja v razmerju do drugih delavcev, in sicer po vzoru tega, kar v zvezi z invalidi določa člen 5 Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000.

- 33 Nazadnje, če bi se oskrbovalcu invalidnega otroka priznala pravica do uveljavljanja varstva pred posredno diskriminacijo na delovnem mestu, do katere pride zaradi oskrbe, ki jo zagotavlja temu invalidu, bi bilo treba opredeliti tudi pojem „oskrbovalec družinskega člana“, ki je upošteven za uporabo Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000.
- 34 V zvezi s tem se namreč postavlja predvsem vprašanje, ali tak oskrbovalec pomeni vsakega posameznika, ki je družinski član ali zunajzakonski partner osebe, ki zaradi hude invalidnosti ne zmore povsem samostojno opravljati vsakodnevnih življenjskih opravil, in ki tej osebi, tudi neformalno, zagotavlja brezplačno, izključno, stalno in dolgotrajno oskrbo v znatnem obsegu v domačem okolju, ali pa je zadevna opredelitev pojma „oskrbovalec družinskega člana“ širša ali ožja od navedene.

DELOVNI DOKUMENT